Lizbon (1755) ve İstanbul (1766) Depremlerinin Siyasi, Ekonomik, Sosyal ve Düşünsel Etkileri ile Yeniden İmar Çalışmaları

On sekizinci yüzyılda meydana gelen 1755 Lizbon ve 1766 İstanbul depremlerinin neden olduğu yıkımı ve demografik-ekonomik kayıpları karşılaştırır. · Lizbon depreminin Avrupa Aydınlanma düşüncesi, modern sismoloji bilimi ve kentsel planlama anlayışı üzerindeki etkilerini analiz eder. · Osmanlı Devleti'nin 1766 İstanbul depremi sonrasında yürüttüğü afet yönetimi, sosyal dayanışma ve yeniden imar çalışmalarını değerlendirir.

HATIRLAYALIM

- 1755 Lizbon depremi (ve tsunamisi) Avrupa'da Aydınlanma filozoflarını (Voltaire, Kant) ve sismolojiyi etkilemiştir.
- Marki de Pombal Lizbon'u ızgara plan ve ahşap kafesli 'Gaiola Pombalina' sistemiyle yeniden inşa ettirmiştir.
- 1766 İstanbul depreminde yıkılan Fatih Camii, III. Mustafa devrinde Mehmet Tahir Ağa'ya yeniden yaptırılmıştır.

1 EŞLEŞTİRME

1755 Lizbon ve 1766 İstanbul depremleriyle ilgili kişi ve kavramları açıklamalarıyla eşleştiriniz.

c 1. Marki de Pombal

a 2. Immanuel Kant

b 3. Sultan III. Mustafa

a) 1756'da depremleri yer altı gaz ve mağaralarının fiziksel hareketiyle açıklayan düşünür

b) 1766 İstanbul depreminde çadırda kalarak imar seferberliğini başlatan Osmanlı padişahı

c) 1755 Lizbon depremi sonrası krizi yöneten ve Gaiola sistemini uygulatan Portekiz başbakanı

2 DOĞRU MU, YANLIŞ MI?

1755 Lizbon ve 1766 İstanbul depremleriyle ilgili ifadelere D veya Y yazınız.

	D	Y
1755 Lizbon depreminde yıkımı artıran diğer iki felaket dev tsunami dalgaları ve günlerce süren yangınlardır.	☑	☐
1766 İstanbul depreminde yıkılan Fatih Camii, Mimar Sinan tarafından klasik üslupla onarılmıştır.	☐	☑
Jean-Jacques Rousseau, doğa olaylarının afete dönüşmesinde çok katlı çarpık kentleşmenin rolüne dikkat çekmiştir.	☑	☐
1766 İstanbul depreminin imar maliyeti, 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı öncesinde hazineyi zorlamıştır.	☑	☐

3 ÇOKTAN SEÇMELİ

Görseldeki karşılaştırmaya göre 1755 Lizbon depreminin Avrupa düşünce dünyasında yol açtığı en önemli değişim aşağıdakilerden hangisidir?

(A) Afetlerin bilimsel-jeolojik nedenlerle (sismoloji) açıklanması

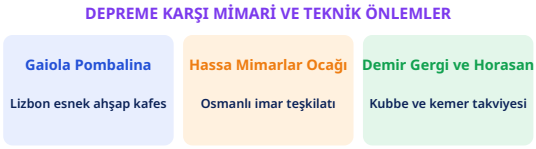
(B) Kentsel planlama ve depreme dayanıklı mimarinin terk edilmesi

(C) Avrupa'da Aydınlanma felsefesinin tamamen sona ermesi

(D) Portekiz'in tüm denizaşırı ticaret tekelini güçlendirmesi

4 BOŞLUK DOLDURMA

Cümlelerdeki boşlukları kutudaki uygun kavramlarla tamamlayınız.

Gaiola · Hassa · barok · lonca · gergi

1. Lizbon'un yeniden inşasında kullanılan esnek ahşap kafesli depreme dayanıklı mimariye **Gaiola** sistemi denir.
2. Osmanlı'da 1766 depremi sonrası imar çalışmalarını yürüten resmi mimarlık teşkilatı **Hassa** Mimarlar Ocağı'dır.
3. Osmanlı mimarisinde yapı kubbelerini ve kemerleri sarsıntıya karşı tutan demir bağlantılara **gergi** denir.

5 AÇIK UÇLU · DÜŞÜN

18. yüzyıldaki Lizbon ve İstanbul depremlerinin her iki devlette mimari ve kentsel yapılaşma anlayışını nasıl değiştirdiğini karşılaştırınız.

Lizbon'da ızgara plan ve Gaiola kafesi uygulanmış.

6 ÇOKTAN SEÇMELİ

Osmanlı Devleti'nin 1766 İstanbul depremi sonrasında inşaat malzemelerinde ve temel gıdada fırsatçılığı önlemek için aldığı ekonomik tedbir hangisidir?

A) Narh (sabit fiyat) uygulayarak malzeme ve ekmek fiyatını denetlemek

B) İstanbul'daki tüm vakıf imaretlerini ve fırınları süresiz kapatmak

C) Taşradan başkente usta ve inşaat malzemesi girişini yasaklamak

D) Yıkılan surların ve su kemerlerinin onarımını yabancılara devretmek

7 TABLOYU TAMAMLA

1755 Lizbon ve 1766 İstanbul depremlerini yönetim, mimari yenilik ve sonuçları bakımından tamamlayınız.

Deprem ve Yılı	Krizi Yöneten İdareci	Mimari / Kentsel Uygulama
1755 Lizbon Depremi	Başbakan Marki de Pombal	Izgara kent planı ve Gaiola ahşap kafes sistemi
1766 İstanbul Depremi	Sultan III. Mustafa	Hassa Mimarlar Ocağı ile sur, kemer ve cami imarı
Fatih Camii İmarı (1771)	Başmimar Mehmet Tahir Ağa	Barok-rokoko etkili yeni merkezi kubbe tasarımı

8 ÇOKTAN SEÇMELİ

1766 İstanbul depreminde ana kubbesi çöken ve Sultan III. Mustafa'nın emriyle 1767-1771 yılları arasında dört fil ayağı üzerine yeni planla inşa edilen tarihi eser hangisidir?

1766 İSTANBUL DEPREMİ VE YENİ FATİH CAMİİ (1767-1771)

Depremde ana kubbesi çöken Fatih Camii, Sultan III. Mustafa emriyle

Başmimar Mehmet Tahir Ağa tarafından barok-klasik sentezle yeniden inşa edilmiştir.

A) Fatih Camii ve Külliyesi

B) Selimiye Camii ve Külliyesi

C) İshak Paşa Sarayı

D) Bursa Ulu Camii

9 ŞİFRELİ KELİME

İpuçlarına karşılık gelen kavramları yazarak anahtar kelimeyi bulunuz.

1 Kasım 1755'te büyük deprem ve tsunami yaşayan Portekiz başkenti (6 harf) — L İ Z B O N

Lizbon'u ızgara planla yeniden inşa ettiren devlet adamı: Marki de ___ (6 harf) — P O M B A L

Osmanlı'da afet sonrası fırsatçılığı önleyen sabit fiyat kuralı (4 harf) — N A R H

Fatih Camii'ni yeniden inşa eden Osmanlı başmimarı: Mehmet ___ Ağa (5 harf) — T A H İ R

Turuncu kutulardaki harfler yukarıdan aşağıya:

İMAR

10 SIRALAMA

22 Mayıs 1766 İstanbul depremi sonrasında Osmanlı Devleti'nin yürüttüğü afet ve imar yönetimi adımlarını sıralayınız.

3 İnşaat malzemelerine narh konulup Hassa Mimarlar Ocağı yönetiminde taşradan usta getirtilmesi

1 Deprem sabahı yıkım sonrası arama-kurtarma, defin ve çadırlarda geçici barınmanın sağlanması

2 Vakıf imaretleri ve fırınlar aracılığıyla halka ücretsiz sıcak yemek ve temiz su dağıtılması

4 Surların, Kapalıçarşı'nın, su kemerlerinin ve Fatih Camii'nin yeniden inşa edilerek tamamlanması

11 ÇOKTAN SEÇMELİ

Marki de Pombal'ın 1755 Lizbon depreminden hemen sonra ülke genelindeki tüm kilise bölgelerine depremin süresi, su kuyularının durumu ve deniz çekilmesi hakkında 13 soruluk anket göndermesinin bilimsel önemi nedir?

POMBAL ANKETİ VE MODERN SİSMOLOJİNİN DOĞUŞU

Marki de Pombal tüm bölgelere 13 soruluk deprem gözlem anketi göndermiştir.

Sarsıntı süresi, deniz çekilmesi ve hasar kayıtları ilk bilimsel sismoloji verisidir.

A) Modern sismoloji biliminin ilk sistematik veri çalışması olması

B) Orta Çağ skolastik düşüncesini yeniden canlandırmayı amaçlaması

C) Sömürgelerden gelecek altın vergilerini hesaplamak için yapılması

D) Yalnızca dini törenlerin saatlerini belirlemek için kullanılması

12 KISA CEVAP

Voltaire ile Rousseau'nun 1755 Lizbon depremi üzerine yürüttüğü tartışmada Rousseau'nun 'kent planlaması' açısından savunduğu görüşü yazınız.

VOLTAIRE VE ROUSSEAU TARTIŞMASI (1755)

Voltaire (Kötümserlik)

Leibniz iyimserliğini sorgulamıştır

Jean-Jacques Rousseau (Şehircilik)

Çok katlı çarpık yapılaşmayı eleştirmiştir

Rousseau, yıkımdan doğanın değil, dar sokaklarda çok katlı binalar kuran çarpık kentleşmenin sorumlu.